

CARL ORTWIN SAUER VE KÜLTÜREL COĞRAFYA

Carl Ortwin Sauer and Cultural Geography

Arş. Gör. Alperen KAYSERİLİ*

Özet

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Amerikan coğrafyasındaki değişimin ele alındığı bu çalışmada, Amerikan kültürel coğrafyasının kurucusu ve Berkeley Ekolü temsilcilerinden Carl Ortwin Sauer'in hem kendinde hem de Amerikan coğrafyası içinde gerçekleştirdiği değişimler incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmayı gerçekleştirmek için hem Carl Ortwin Sauer'in eserlerinden bazıları incelenmiş hem de onun bilimsel anlayışını yansıtan ve hayatını anlatan eserlerden faydalanılmıştır. Sauer'in karşı çıktığı fikirler ve ona bağlı olarak gerçekleştirdiği çalışmalar da incelenmiştir. Aynı zamanda Sauer ve diğer bilim adamlarının kültürel peyzaj, kültürel coğrafya, kültür tarihi gibi kavramlara ait görüşleri üzerinde durulmuş ve Sauer'in eserlerinde ileri sürdüğü fikirler ve coğrafya ilmine yapmış olduğu, coğrafyayı bölgesel bütünlük içinde bir kültür tarihi olarak ele alması, disiplinler arası coğrafi çalışmalar yapması gibi katkıları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Carl Ortwin Sauer, Kültürel Coğrafya, Kültürel Peyzaj, Kültür Tarihi

Abstract

In the current study into the changes in the American geography from the first half of the 20th century on Carl Ortwin Sauer, the changes that Carl Ortwin Sauer, who is known as the founder of American cultural geography studied at University of California, Berkeley School, realized within both himself and the American Geography were examined. For this purpose, both some of his studies were examined and other works that reflect his scientific understanding and his life were drawn on. Besides, the ideas that Sauer reacted against and his relevant studies were also handled. Meanwhile, this study touches upon the ideas of Sauer and other scientists about cultural landscaping, cultural geography, history of culture, and his ideas and handles geography as a cultur history in the territorial integrity, studies an interdisciplinary geographical studies etc. contributions to the field of geography were evaluated.

Key Words: Carl Ortwin Sauer, Cultural Geography, Cultural Landscape, History of Culture

* Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi A.B.D., Erzurum.e-mail: alperenkayserili@atauni.edu.tr

1. Giriş

Bu çalışma Batı dünyasında gelişen coğrafi anlayışların, Türkiye'deki coğrafya çalışmalarında yeteri kadar değerlendirilmemesi ve gerekli tartışmalarının yapılmaması nedeniyle az da olsa bu boşluğu doldurmak amaçlanarak yapılmıştır. Araştırmayı yapmak için Carl Ortwin Sauer'in kendi eserlerinde yer vermiş olduğu fikirlerinden, onun hayatını anlatan ve bilimsel anlayışını yansıtan eserlerden ve Türk coğrafyacılarının bu konuda yapmış oldukları çalışmalardan ve makale çevirilerinden faydalanılmıştır. Özellikle yurtdışında lisansüstü eğitim yapmış olan Türk coğrafyacılarının çalışmaları ve fikirleri, araştırmamız için teşvik edici bir unsur olmuştur. Bunları kısaca ele alacak olursak eğer, Özgüç-1971, Tümertekin, Özgüç-1998, Özgüç, Tümertekin-2000, Arı-2003, Arı-2005, Köse, Arı-2005, Kaya-2005 gibi eserleri sayabiliriz.

Yapılan bu çalışmada çevresel determinizm ve posibilizm akımlarının kısa bir açıklaması yapılmıştır. Daha sonra Carl Ortwin Sauer'in hem kendi bilimsel anlayışındaki değişimler hem de Amerikan coğrafyası içerisindeki değişimler ele alınmış ve incelenmiştir. Çalışma, Kültürel Coğrafyanın kapsamını Carl Ortwin Sauer'in bakış açısıyla ele alarak, Türkiye'de coğrafyanın felsefesine katkı sağlayacağı düşüncesi ile değerlendirilmiştir.

Kültürel coğrafyanın ortaya çıkışı, kültürel coğrafya, kültürel peyzaj, kültür tarihi gibi konular Sauer'in genel düşünce sistematiği içerisinde incelenmiştir. Bu konuları incelerken çalışma, Çevresel Determinizm ve Possibilizm, Sauer ve Kültürel Peyzaj, Sauer ve Kültürel Coğrafya olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır.

2. Carl Ortwin Sauer ve Kültürel Coğrafya

2.1. Çevresel Determinizm ve Possibilizm

Ondokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarında insan ve çevre arasındaki etkileşim karşısında coğrafi ilginin *çevreci determinizm* ve *possibilizm* olmak üzere iki ana konu üzerinde odaklanmaya başladığı görüldü (Özgüç ve Tümertekin-2000:196). İnsan ve çevre etkileşimini yorumlamada insanın mı çevre üzerinde daha etkili olduğu veya çevrenin mi insan üzerinde daha etkili olduğu fikri uzun süre bilimsel tartışmalara konu olmuştur.

Doğal çevrenin insan hayatı üzerinde etkin güç olduğu fikrini savunan çevreci deterministler: *Fiziki çevrenin özellikle iklim ve yer şekillerinin, kültürlerin biçimlenmesinde faal bir güç olduğuna, insanın ise aslında fiziki çevrenin pasif bir ürünü olduğuna inanıyorlardı.* Hatta bu fikirlerini daha da abartmış ve insan doğanın yoğurduğu bir çamurdur demişlerdir (Gümüüşü-2006:275-278). Buna karşın posibilistler insan-çevre etkileşiminde ağırlık merkezi olarak insana yer verilmesi gerektiğini ileri sürüyorlar ve çevre-insan etkileşiminde en etkili değiştirici faktörün insan olduğu tezinden hareket ediyorlardı. *İnsanın çevreyi değiştirme gücünün, doğal çevre faktörlerinin engelleyici ya da önleyici rolüne göre, çok daha önemli ve etkili olduğu tezini ileri sürerler* (Doğanay-2005:21). Tabii ki burada üzerinde durulması gereken bir konu vardı ki coğrafya ilmi hem posibilist görüşlerden hem de çevreci deterministlerin fikirlerinden faydalanarak doğru bilgiye ulaşabilir ve bu şekilde de insan-çevre etkileşimini yorumlamadaki ikilemi ortadan kaldırılabirdi. *Beşeri coğrafyanın kurucusu olarak kabul edilen Carl Ritter (1779-1859)*

daha onsekizinci yüzyılın başlarında (Doğanay-2000:123) bu ikiliği ortadan kaldıracabilecek fikirler öne sürmüştü ve coğrafya ilmine çok önemli yenilikler katmıştır. Bu yenilikler incelendiğinde; *Beşeri coğrafya insan ve çevre arasındaki etkileşimi inceler, çevre-insan etkileşiminde bunlardan birine salt ağırlık verilmez. Yani salt bir determinizm de coğrafi değildir, salt bir posibilizm de tamamen coğrafi sayılmaz. Tarih ve coğrafya birbirini tamamlayan iki ilimdir* (Doğanay-2000:124).

Ritter'in fikirleri modern anlamda beşeri coğrafyanın yapılaşması bakımından oldukça önemliydi. Fakat coğrafya ilminde insan-çevre etkileşimini yorumlamada determinist görüşün mü yoksa posibilist görüşün mü etkin olduğu tartışmaları yirminci yüzyılın başlarında da devam etmiştir. Avrupa kıtasından diğer kıtalara yayılan bu akımlar Amerika kıtasındaki coğrafya çalışmalarını da etkisi altına almıştı. Amerikan akademik coğrafyasının yirminci yüzyıldaki en önemli bilim adamlarından olan Ellen Semple, *Influences Of Geographical Environment* (Coğrafi Çevrenin Etkisi) adlı eserinde: *İnsan yeryüzünün sunduğu bir üründür. Bu, insanın yeryüzünün sadece bir çocuğu olduğu anlamında değil aynı zamanda yerin ona bir annelik yaptığı, onu beslediği, ona görevler verdiği, düşüncelerini yönlendirdiği, ona vücudunu ve aklını güçlendirecek zorluklar verdiği, ona denizlerde seyahat ve yeryüzünde sulama gibi problemleri ve zaman zaman da bunların çözümü için ipuçları verdiği anlamındadır* (Semple-Çev. Arı-2005:23). Söz konusu çevreci determinist görüş 1920'li yıllara kadar Amerikan coğrafyasında baskın görüş olarak kendini kabul ettirmiştir.

1920'li yıllardan sonra çevreci determinist görüş önemli ölçüde eleştirilmeye başlanmıştır (Arı-2005-6). Çünkü bu görüş insanoğlunun göstermiş olduğu sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri göz ardı etmekte ve bunların hepsinin fiziki çevrenin sunduğu imkânlar dâhilinde olduğu fikrini savunmaktadır.

2.2. Sauer ve Kültürel Peyzaj

Çevresel determinizm fikrine karşı çıkan en önemli bilim adamlarından birisi de Carl Ortwin SAUER'dir. Sauer, 1889 yılında Missouri Ozarklarında Alman asıllı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir (Özgüç, Tümertekin-2000:357). 1908 yılında Central Wesleyan College'den mezun olduktan sonra kısa bir süre North Western University'de jeoloji araştırmaları yapmıştır. Sauer buradan University of Chicago'ya gitmiş ve orada lisansüstü çalışmalarını R.D. Salisbury (Jeolog) ve H. C. Cowles (Bitki ekoloğu)'in yönetiminde devam ettirmiştir (Parsons-1975:516). Sauer, tezini yazmak için The Ozark Highland of Missouri "*Missouri'nin Ozark Dağlık Arazisi*" konusunu seçmiştir. Onun tezi döneminin şartlarında yazılmış en iyi çalışmalardan biri olmasına rağmen, Sauer daha sonra yazdığı o tezinden memnuniyetsizliğini ifade etmiş ve çok geniş saha çalışmaları yerine daha homojen ve daha küçük alanların yazılması gerektiğini düşünmüştür (Leighly-1976:338).

Sauer'in çalışmaları özellikle coğrafyacılar tarafından anlaşılmaya ihtiyaç duyuyordu. Aslında onun yazdıkları yirminci yüzyılın ilk yirmi yılı boyunca Amerikan coğrafyasında egemen görüş olan çevreci determinizm felsefesinde biçimlenmiş olan evrimsel düşünceye karşı verilmiş bir cevap oluşturuyordu. *Sauer, çevresel determinizmin iki özelliğine karşı çıkmıştı. Bunlardan ilki çevresel uyarıcılar ve insanın ona karşı*

gösterdiği uyumun coğrafya konularının başlıca öznesi olması, diğeri de insan-çevre etkileşiminin araştırmasında determinist görüşün teorik yapısına duyulan aşırı güven (Solot-1986:509).

Çevreci determinizme karşı olan fikirlerini, Berkeley Okulunda yaptığı çalışmalar ile tüm dünyaya duyuran Sauer'in en önemli çalışmalarından birisi de, 1925 yılında yazmış olduğu *The Morphology of Landscape "Peyzajın Morfolojisi"* adlı eseridir. Sauer'in çevreci deterministlerin dogmatik düşüncelerini reddettiği bu eseri Amerikan coğrafyasında bir dönüm noktasıdır (Parsons-1975:516). Sauer, Amerikan coğrafyasında büyük değişiklikler yapacak olan çalışmalarının en önemli adımlarından birini attığı bu eserde *coğrafyanın görevi, bütün anlamını ve renklerini yakalamak için değişik kara parçalarında peyzaj olgularını eleştirel bir sistem içerisinde ele almaktır (Sauer-1925:97)* şeklinde bir yaklaşımda bulunmuştur. Bu yaklaşımı ile Sauer coğrafya ilminin, mekânı resmetmekten ziyade mekânı eleştirel bir bakış açısıyla ele alması gerektiğini ve mekândaki peyzajın tüm öğelerini derinlemesine inceleyerek peyzaj üzerindeki insan etkisini ortaya koyması gerektiği şeklinde yeni bir bakış açısı kattığını ifade edebiliriz. Sauer, sözü edilen eserinde kademeli bir şekilde ileride çokça kullanacağı bazı terimleri geliştirmeye başlamıştır. Sauer *doğal bölge* ve *kültürel bölge* terimlerini Almancadan çevirmiştir ve bölgede sürekli olarak kullanılan uğraşları gösteren haritalar için kültürel harita terimini kullanmıştır (Leighly-1976:339). Sauer, kültürel haritalarında sıradan topografya haritalarında verilen bilgilere ilave olarak, tarımsal faaliyet alanları, yerleşme bölgeleri ve ulaşım sistemleri gibi unsurları da göstermiştir.

Carl Ortwin Sauer, takip eden yıllarda da kendi coğrafi anlayışını Amerikan coğrafyası içine yerleştirecek çalışmalar yapmaya devam etmiştir. Nitekim 1927 yılında yazmış olduğu *Geography of Pennyroyal "Penniroyal'ın Coğrafyası"* adlı eserinde doğal ve kültürel peyzaj kavramını daha net bir şekilde ifade etmiştir. Dört kişilik bir ekiple (C.O. Sauer, J. Leighly, K. McMurry ve C.W. Newman) dört yılda tamamlanan bu eserde, kırsal kültürün örnekleri incelenmiş ve kültürel peyzaj kavramı kullanılarak Penniroyal'de ki maddi kültür öğeleri coğrafi bakış açısı ile incelenmiştir. *Sauer çalışmaları için iki yol haritası çizmiştir. Bunlardan birincisi inceleme sahasının fiziki özellikleri, diğeri ise arazide inşa edilmiş olan yapıların kullanımındadır (Leighly-1976:338).*

Sauer'in bu çalışması, kültürel peyzaj ve kırsal kültür gibi başlıklar altında sahayı çağdaşı olan diğer coğrafyacıardan daha farklı bir bakış açısı ile nasıl ele aldığını göstermektedir. Onun coğrafi araştırmalarında zengin bir karakteristik anlayış söz konusudur. Henry J. Bruman 1996'da yazmış olduğu makalesinde, Sauer için *Onun kafası esas olarak farklı bölge ve mekânlardaki doğal olaylar ile bu olayların nitel ve nicel özellikleri, kültürel ve fiziki özellikleri gibi birçok değişkenin zaman boyunca bir etkileşim içinde ilerlemesinin izah edilmesi ile meşguldü.* (Bruman-1996:371) şeklindeki ifadesiyle Sauer'in bilimsel araştırma yaparken geniş bir bakış açısı olduğunu göstermek istemiştir. Coğrafi olayları sadece bir tek sebebe bağlamanın yanlış olacağı düşüncesiyle hareket eden Sauer, farklı değişkenleri göz önünde bulundurarak geniş bir perspektifte olaylara yaklaşmıştır. Böylelikle coğrafi olgular arasındaki sebep-sonuç ilişkisini geniş bir şekilde inceleme imkânına sahip olmuştur.

Öğrencilik yıllarında almış olduğu eğitim ve sürekli olarak geliştirdiği jeolojik deneyimleri sayesinde Sauer, saha gözlemlerini belgelemiş, araştırmaları sonucunda elde ettiği uzun süreli tarihi kayıtları ve gözlemlerini disiplinler arası bir bakış açısıyla yaptığı çalışmalarında not etmiştir. Bu öğeler onun bilimsel felsefesine deneysel ve teorik bilimden daha ziyade kültür tarihi ve doğal tarihe öncelik vermesi ile hiyerarşik bir bilimsel fikir oluşturmasına katkıda bulunmuştur (Entrikin-1984:401). Sauer almış olduğu fiziki coğrafya eğitimini kendi kişisel ilgisi ile birlikte harmanlayarak ortaya çıkan kültürel peyzajı yorumlamaya çalışılmıştır. Kenzer, Sauer'in peyzaj fikrini tek cümlelik bir açıklamayla özetlemeye çalışmıştır: *Aslında Sauer için peyzaj kavramı bizim seçtiğimiz bölüm olan coğrafya ile eşanlamlıdır* (Kenzer-1985:258) şeklinde bir tanım yaparak, coğrafyanın ana temasının peyzaj olması gerektiği ve coğrafya ilminin dar kapsamlı ve tek yönlü incelemelerden kaçınması gerektiğini ifade etmiştir.

Carl Ortwin Sauer, peyzaj kavramını tek başına ele almamış, kültürel peyzaj kavramını kullanmıştır. Sauer, *herhangi bir mekânda kültürün doğal peyzaj üzerinde çalıştığını ve o bölgeyi bir kültürel peyzaj haline getirdiğini* iddia etmiştir. Öyle ki, kültürel peyzaj doğanın insan eliyle şekil değiştiren bir ürünüdür (Mitchell-2003:238) diyecek kadar insan etkisinin üzerinde durmuştur. Kültürün peyzaj üzerindeki yapmış olduğu değişikliklerin kanıtları Sauer'in fikirleri sayesinde gün ışığına çıkıyordu. Çünkü daha önce tamamen fiziki temelli olarak ortaya atılan düşüncelerin yerine artık daha çok beşeri coğrafyanın bakış açısı ile yorumlanmaya başlanmıştır. Ona göre sadece doğal peyzajın konuları coğrafyacıyı sınırlamamalı, insanoğlu tarafından inşa edilmiş olan; evler, caddeler, fabrikalar, mağazalar, çiftlikler, barajlar, tarımsal faaliyetlerde kullanılan tarlalar gibi insan yapımı ürünler de peyzaj konusu içinde coğrafyacının ilgi alanına girmeli ve insanoğlunun doğal peyzaj üzerinde yaptığı değişikliklerde kültürel peyzaj başlığı altında incelenmelidir. Sauer, oturmaya çalıştığı bu bilimsel bakış açısını, Berkeley Okulunda yetiştirdiği bütün öğrencilerine de aşılayarak coğrafya ilminde yeni bir alanın fidanlarını dikmeye çalışmıştır.

Burada karşımıza başka bir soru çıkar. Kültürel peyzaj kavramını kullanırken, doğal peyzaj kavramını kullanmayacak mıyız? Sauer bu soruya *The Morphology of Landscape* adlı eserinde şöyle cevap veriyor: *Alanın insan faaliyetlerinin başlamasından önceki durumu sadece bir tür morfolojik bilgileri içerir, buna orijinal ya da doğal peyzaj adı verilir. Oysa insan faaliyetleri kendisini kültürel peyzajda ortaya koyar. Peyzaj şekillerini doğal ve kültürel olarak ayırmak, insan aktivitelerinin karakteri ve alansal önemini anlamak için gereklidir. O zaman evrensel ama illa da kozmolojik olmayan anlamda coğrafya, dünya tarihinin, bölgelerin insan faaliyetleri ile nasıl farklılaştığını araştıran son parçasını oluşturur* (Sauer-1925:100). Görüldüğü gibi Sauer, insan ve insan faaliyetleri olmadan coğrafya olmayacağı fikrinden hareketle, kültürel coğrafya alanını kurmaya başlamıştı. Onun için coğrafyacının incelemesi gereken başlıca alan insan ve çevrenin karşılıklı etkileşiminin incelenmesi olmalıdır. Sauer yaşamının büyük bölümünde peyzaj ve doğanın karşılıklı etkileşiminde insanın rolüne aktif bir şekilde ilgi duymuştur. Kültür ve doğanın karmaşık olan ortaklığı içerisinde ortaya çıkan maddi kültürel peyzajın nasıl oluştuğunun, en anlamlı özneleri de yine onun yazıları arasında kendini göstermektedir (Braun-1997:703). Sauer, peyzaj kavramını açıklarken sayısız çeşitlilikler, durgunluklar ve ilgili elemanlar peyzajın karakterini oluşturmak için seçilir ve bu çalışma

bir sistematik dâhilinde yapılır şeklinde bir yaklaşımla hareket etmiştir. Bu sistem içerisinde coğrafya, peyzajın fiziki ve kültürel birlikteliği temeline dayanır. Bu yüzden peyzaj kavramının içeriğini herhangi bir alanın fiziki ve kültürel karakteri beraberce oluştur (Arı-2005:323) ifadesiyle, kültürel peyzaj fikrini kuvvetli açıklamalarla desteklemiştir. Sauer'e göre kültürel peyzaj doğal peyzajın kültürel bir grup tarafından değiştirilmesi ile ortaya çıkar. *Kültür, işi yapan asıl etmen; doğal peyzaj bir araç ve kültürel peyzajda bir sonuçtur* (Sauer-1925:103). Sauer *Geography of Penniroyal "Penniroyal'in Coğrafyası"* adlı eserinde, insan kendi bakış açısını ve isteklerini doğal peyzaj üzerinde kendi yaptıkları ile birlikte üst üste koyan coğrafi bir vasıta (Sauer-1927:143) şeklinde bir açıklama yaparak kültürel peyzajın nesilden nesile aktarılan kültürel yapının bir toplamı olduğunu ifade etmiştir.

Sauer'e göre peyzajı iki unsur oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi fiziki peyzaj üzerindeki elemanların oluşturduğu doğal peyzajdır. İkincisi ise, insan faaliyetleri sonucunda, bu doğal peyzaj üzerine süperimpoze (üst üste eklenerek devam eden) olarak gelen kültürel peyzajdır. Bu yüzden coğrafi çalışma fiziki coğrafya ile başlar. Ancak, kıyılar limanlarla kesintiye uğratılmış, dağlar, insan yapımı yollar ve diğer insan eserleri ile işlenmiştir. Sauer'in peyzaja olan bu ilgisinin üç boyutu vardır. Birincisi, içerisinde yaşanan çevrenin tarihi anlamda yeniden yapılandırılması ve peyzajı şekillendiren beşeri güçlerin incelenmesi, ikincisi ev tipleri gibi maddi kültür öğeleri ya da dil ve din gibi maddi olmayan kültür öğeleri tarafından belirlenmiş ayırt edilebilir ve homojen bölgelerin tanımlanması, üçüncüsü de insan algılamasının ve peyzajı kullanmasının kültürel şartlarını ortaya koyan tarihi-kültürel ekolojinin çalışılmasıdır (Arı-2005:324).

2.3. Sauer ve Kültürel Coğrafya

Oluşturduğu yeni alanda Sauer, kültürel peyzaj fikrini kültürel coğrafya başlığı altında şekillendirmeye başlamıştır. Ama bunu kendi düşüncelerinin dönüşümü içerisinde gerçekleştirmiştir. Sauer, kültürel coğrafyada araştırmanın kültürün maddi görünüşünün öğelerini adamakıllı bir şekilde göstereceğine (alan kullanımı, yerleşim öğeleri, teknoloji ve diğer insan yapımı ürünleri) inanmıştır (Solot-1986:508). Sauer sadece insanoğlunun üretimi ile ilgili olan konulara ilgi duymamıştır. Dünya üzerindeki hayvanların, bitkilerin ve insanların yaşamının da ortaklığını anlamak istemiştir. Sauer'in araştırmaları; antropoloji, bitki ekolojisi, tarih ve felsefe gibi diğer bilim dallarıyla iç içedir. Amerikan kültürel coğrafyasında, kültürel coğrafyanın ve Berkeley okulunun lideri olarak sık sık tanımlanmış olan, Carl Ortwin Sauer, tartışmasız bir şekilde kültürel coğrafyanın atası olarak kabul edilmektedir (Schein-2004:13)

Kültürel peyzaj ve kültürel coğrafya çalışmalarında Sauer'in ilgisi kültür tarihi ve maddi kültür öğeleri ile ilgilidir. Ona göre insan ve mekân etkileşimini açıklayıcı iki araç vardır. Bunlardan birisi fiziki coğrafya diğeri ise fiziki coğrafya üzerinde kendi kültürel özelliklerini yansıtan toplumsal kültür (Kenzer-1985:1) dür. Sauer'in çalışmalarındaki fikirlerinden biri de şudur: *insan, dünya yüzeyini değiştirmekteki en son etkindir ve toplumların genel yaşam şekillerinin en son ilave edicisidir* (Knight-1964:405). Biraz daha açmak gerekirse insan kendisine hazır olarak sunulmuş olan doğal peyzaj üzerinde gene kendisine hazır olarak sunulmuş olan kültürel özellikleri kullanarak hatta diğer kültürlerle

kültürel etkileşim içerisine girerek değişiklik yapabilir. Bu sistem içerisinde kültürel peyzajın en son halkasının insan olması, kültür tarihi fikrini karşımıza çıkarmaktadır.

Amerikalı bir coğrafyacı olan Stacy May'e, 30 Temmuz 1937'de gönderdiği mektubunda Sauer şöyle demektedir: *Kültürün özü ile ilgili araştırmalar yapmaktayım. Yaşayan kültürün sahip olduğu değerler ile kültürel elemanların yayılışı veya yayıldığı bölgedeki kültürün karşı koyması ile kültürel esneklik ve kültürel durağanlık veya başka bir yerde kültürün kendi kendini yok etmesi, kısaca kültürel değişme ve gelişmenin birçok sorusu ile ilgilenmekteyim* (Parsons-1996:377) ifadesiyle kültürel coğrafyanın ve kültürel coğrafyacının ilgilenmesi gereken alanları belirlemeye çalıştığını anlatmaktadır. Görülüyor ki Sauer, kültürel coğrafyanın sadece maddi kültür öğeleri ile ilgilenmemekte, aynı zamanda yerleşik kültürün kökenini araştırmakta ve ortaya çıkan kültürel peyzajın nasıl bir kültürel özden geldiğini anlamaya gayret göstermektedir. Aynı zamanda kültürel yayılma öğesinin üzerinde durmakta, kültürel yayılmanın sebepleri ve sonuçlarını irdelemeye çalışmaktadır.

Sauer, 1952 yılında yazmış olduğu *Agricultural Origins and Dispersals "Tarımın Kökenleri ve Yayılmaları"* adlı eserinde özellikle kültürel yayılma teması üzerinde durmuş ve şöyle bir örnekle bunu güçlendirmeye çalışmıştır: *Arkeologların kürekleri sayesinde herhangi bir zamanda tohum bitkilerinin yayılışlarının ortaya çıkması şüphesiz ki uzakta bulunan alanlar ile kurulmuş olan zengin bir iletişim ağının olduğunu gösterir* (Sauer-1952:82). Diğer bir ifadeyle kültürel yayılma olayı insanların, malların ve fikirlerin taşınması yoluyla vuku bulur. Sauer, bu süreç üzerinde, özellikle tarımsal gelişme ve değişimlerin kökenleri ve yayılmasını ele alarak (Özgüç, Tümertekin-1998:110), kültürel yayılma olayını ifade etmeye çalışmıştır. Dünya üzerinde tarımsal faaliyetlere konu olan ürünlerin anavatanlarında ve anavatanlarının çok uzağında yetiştirildiği bilinmektedir. Sauer, özellikle anavatanından çok uzakta yetiştirilen ürünlerin yetiştirildiği bölgeye nasıl ve hangi yolları kullanarak geldiğini anlamak için bitki ekologlarından ve antropologlardan yardım almış ve bu yayılmaları kültürel coğrafya başlığı altında incelemiştir.

Amerikan coğrafyası içinde Sauer'in peyzaj fikri geliştikçe morfoloji içindeki fikirler daha az dikkat çekmeye başlamış ve vurgu, coğrafi soruların antropolojik ve tarihi cevaplarına kaymıştır. Sauer'in 1940 yılının Aralık ayında Louisiana eyaletinde Amerikan Coğrafyacılar Topluluğunun başkanlık konuşmasında sunduğu ve 1941 yılında yayınladığı *A Foreword to Historical Geography "Tarihi Coğrafyaya Giriş"* adlı çalışma (Taaffe-1974:5) bu fikir üzerine kurulan kültürel coğrafyayı çok güzel bir şekilde tanımlamaktadır. Burada coğrafyacılar, evler ve kasabalar, tarlalar ve fabrikalar ve onların kökenleri hakkında kendi kendilerine neden ve nerede sorusunu sormaksızın araştırma yapmamalıdır (Sauer-1941:8) şeklinde bir yaklaşımda bulunarak, coğrafyacının temel problemi belirledikten sonra araştırma yapması gerektiği üzerinde durmuştur. Sauer, kültürel coğrafyayı şekillendirirken özellikle kültür tarihi ve antropoloji ile yakından ilgilenmiştir. Kültür tarihini terimsel olarak ele alacak olursak, Onun tarih boyunca dünya yüzeyindeki dış görünüşün insanoğlu aracılığı ile şekil değiştirmesi ve kullanılması konusu ile ilgili olarak tanımlanmış önemli bir konuya kendi farklı yaklaşımı sayesinde kısalttığı ya da sembolik bir biçimde yazmış olduğu bir terimdir (Parsons-1996:22). Sauer'in araştırmalarındaki yaklaşımı aslında tarihsel bir yaklaşımdır. Çünkü onun ilgisi bilimin tam

tanımlanmamış olan alanları içinde tutarlı yaklaşım üzerine kurulmuştu (Jackson-1964:945).

Kendisinin geliştirmiş olduğu kültürel coğrafyanın inceleme alanlarından biri de *kültür tarihidir*. Sauer, kültür tarihi adıyla kendi oluşturduğu terimin içerisine özellikle antropoloji ilminin verilerinden de faydalanarak, birçok araştırmayı sığdırmış ve bunları kültürel coğrafya teması içerisinde ifade etmiştir. Dünya üzerindeki hayvan, bitki ve insan yaşamının ortaklığını anlamak istemiştir. Bu sebeple onun araştırmaları antropoloji ve bitki ekolojisi ile iç içedir (Jackson-1964:945). Sauer, konusunu her zaman geniş bir şekilde ele almış, özellikle biyolojiyle yakından ilgilenmiştir. Sauer'in bilim adamlarının birbirleriyle etkileşim içinde olduğu ve geniş bir düşünce sistemi oluşturduğu çağdaş olan diğer Amerikan coğrafyacılarla benzemediği kabul edilir (Parsons-1975:516). Sauer'in, coğrafi araştırmalara bu kadar geniş bir yelpaze içindeki yaklaşımı, coğrafya ilminin disiplinler arası yapısını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bir coğrafyacı olarak Sauer; taşların, bulutların, yerin ve haritaların doğru bir şekilde tanımlanmasının ve aynı zamanda çanak çömlek tiplerinden ev tiplerine kadar kültürün özelliklerinin, biyolojik dünya içerisinde iki isimli terminolojilerin hassas önemini fark etmiş ve bu bilgileri elde ettikçe de bundan zevk almaya başlamıştır (Parsons-1996:35).

Sauer'in 1934 yılında Wellington Jones'e yazmış olduğu mektubunda kullandığı şu ifade oldukça dikkat çekicidir: *Fiziki coğrafya, beşeri coğrafyadaki kültür tarihi ve doğal tarihin yaptığı oluşumlar gibi görülebilir* (Leighly-1984:406) diyerek fiziki coğrafyanın sadece doğada kendiliğinden oluşmuş olan şekillerden müteşekkil olmadığını, insanın etkisi ile birlikte ortaya çıkan şekillerin ve değişikliklerin de fiziki coğrafyanın konusu olduğu fikrini savunmuştur. Sauer, beşeri coğrafya için de kendi eğilimleri doğrultusunda tanımlar ve yönlendirmeler yapmaya çalışmıştır. 1948 yılında G.D. Nichols'a yazdığı mektubunda *Beşeri coğrafyanın düşünce merkezinde, organik dünyanın genel ekolojisi içinde insanın yerinin araştırılması temel olmalı* (Leighly-1976:342) diyerek beşeri coğrafyaya insan merkezli bir yön verme çabası içinde olduğunu göstermiştir. Aslında Sauer'in kültürel coğrafya fikri, coğrafi anlayışın özünde akademik bir manifesto olmuştur. Çünkü bu fikir kültürel çeşitliliklerin maddi örnekleri ve onların kaynakları hakkında uygulayıcılara sorular soran yeni bir anlayıştı (Entrikin-1984:406). Biraz daha genişletecek olursak Sauer, kültürel yaşamın işaretlerini bulmak için oldukça geniş sınırları olan bir saha üzerinde yaşayan bir insanın yaşamsal ihtiyaçlarını da hesaba katarak araştırılması gerektiğini ifade etmektedir (Simith, Foote-1994:28). İnsanoğlunun ihtiyaçları, onun kültürel peyzajı oluşturmasındaki en önemli etmendir. Çünkü insanoğlu kendini korumak, gıdasını temin etmek, ulaşım sistemini kolaylaştırmak, ibadetlerini yapmak ve diğer ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli yapılar inşa etmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan bütün bu yapılar doğal peyzaj üzerinde inşa edilmekte ve kültürel peyzajı oluşturmaktadır.

Amerikan kültürel coğrafyasının ortaya çıkışında büyük emekleri ve katkıları olan Sauer'in yapmış olduğu çalışmaların en önemlilerinden biriside The Man's Role in Changing the Face of the Earth "*Yeryüzünü Değiştirmede İnsanın Rolü*" adlı eseridir. Sauer'in 16 Haziran 1955'te New Jersey'deki Princeton'da katılmış olduğu bir sempozyumda sunmuş olduğu bildirisi, sunumundan itibaren ve basıldıktan sonra, sonuçları en önemli yapıtı olarak kabul edilmiştir (Leighly-1976:343) ve Berkeley okulunun

motiflerinin ortaya çıkardığı en geniş kapsamlı anlatım olmuştur (Hugill, Foote-1994:11). Sauer akademik güvenilirliğini bu uluslararası sempozyumda pekiştirmişti (Parsons-1975:516).

Sadece bilimsel araştırmalar yapmakla kalmamış olan Sauer, yetiştirdiği öğrencilerine ve coğrafya ilmine hizmet eden diğer bilim adamlarına da tecrübeleri sayesinde yol göstermeye çalışmıştır. 4 Nisan 1956 tarihinde Montreal’de Amerikan Coğrafya Topluluğunun 52. yıllık olağan toplantısında onursal başkan olarak yapmış olduğu açılış konuşmasında The Education of a Geographer “*Bir Coğrafyacının Eğitimi*” adlı çalışmasında (daha sonra Annals of the Association of American Geographers’in 46. Sayısında basılmıştır) şöyle demiştir; *Genellikle düzensiz olguların toparlanması ve onun için ihtiyaç duyulan analizlerin bölgesel tanımlarının yapılmasından daha ziyade, içeriğinin araştırılması ve problem üzerindeki odak noktasını görmeye ihtiyaç vardır* (Sauer-1956:299, Jackson-1964:945). Sauer, bu şekilde araştırma sahasında yapılacak olan çalışmanın probleminin tespit edilmesi ve araştırmanında bu temele oturtulması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda saha çalışması programları, gözleme dayalı deneyimlerden daha ziyade bilgi sağlanmasında ve metodolojik ünitelerde, önceden planlanmış organizasyonlarda ihtiyacı olan güvene sahip olmalı, düzenlenmeli ve maddi destek sağlanmalıdır (Sauer-1956:294) şeklinde bir yaklaşımda bulunarak, coğrafi çalışmalarda belli bir sistem dâhilinde ve disiplinler arası bir anlayışla hareket edilmesi gerektiğini ve bilimsel çalışmaların maddi olarak desteklenmesinin coğrafyacının çalışma imkanlarını rahatlatacağını ifade etmiştir.

Özellikle yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Amerikan coğrafyasında var olan resmetmek ve nicel değerler ile boğulmuş olan çalışmalar yerine, coğrafyacının çalıştığı saha üzerinde araştırmak istediği problemi tespit etmesi ve o problemi ortaya koyduktan sonra, çözüme yönelik bir çalışma yapılmasının daha doğru olacağını ifade etmek istemiştir. Sauer, *The Morphology of Landscape* adlı eserinde bu düşüncesini şu şekilde dile getirmiştir: *Tasvirin bir sisteme indirgenmesine coğrafyacıların büyük çoğunluğu haklı olarak karşı çıkmıştır. Bu bir kere gerçekleşirse bir coğrafyacı yapmakta olduğu her türlü bölgesel çalışmayı bu sınırlar içerisinde tutmak zorunda kalacaktır. Ancak bunun aksi olduğu takdirde coğrafyacı serbest hareket edebilecektir. Burada coğrafyayı bir sanat olarak düşünmüyoruz. Bir bilim olarak coğrafya elde ettiği verileri sınıflandırmak için bütün imkânlarını kullanmalıdır* (Sauer, 1925Çev. Arı-2005:67).

Sauer, coğrafyanın temel akımları içinde olmayan çalışmalarıyla yeni bir akım şekillendirmiştir. 1951 yılında Sauer’in bir öğrencisi tarafından yapılan bir araştırmada, Sauer’in ilgi alanları sorgulanarak şu cevaplara ulaşılmıştır. İnsanoğlunun dünya tarihi içindeki yeri, dünya yüzeyinin şekillenmesinde bir etken olarak insan, göçler ve kültürlerin harmanlanması ve bir de yeni kültür örneklerinin şekillenmesi. Bunu daha da genişletmek için Sauer’in kendisi de şunu eklemiştir: *Daha iyi özetlemek gerekirse burada en iyi coğrafyacıların neye sahip olduğunu düşündüm ve Ritter, George Marsh, Moritz, Wagner, Ratzel, Hahn, Gradmann, Sapper, Brunhes, ve Flaure’yi de içermeliyim diye kendimce karar aldım* (Leighly-1976:344).

Kültürel peyzaj ve kültürel coğrafya fikri, Sauer'in çalışmaları ve gayretleri sayesinde sağlam temeller üzerine oturtulmuştur. Kültürün peyzaj üzerindeki kanıtları, Sauer'in bu konuyu araştırmasından sonra hızlı bir şekilde fark edilmeye başlanmıştır. Ayrıca kültürel çalışmalara eğilimleri olan çok sayıda bilim adamı da Sauer'in fikirlerini takip etmişlerdir (Parsons-1994:285). Sauer'in otuzüç doktora öğrencisi vardı ve onun öğrencilerinin öğrencileri ile beraber bu sayı gitgide artmaktaydı. Bu da Berkeley okulunu kültürel coğrafyanın zirvesine çıkarmıştır (Hugill, Foote-1994:11). Berkeley ekolünün mimarı olarak kabul edilen Sauer'in görüşleri, Kuzey Amerika'da akademik coğrafyanın içeriği ve nasıl çalışıldığı konusunda çok önemli değişikliklerin yaşanmasını sağlamıştır (Kaya-2005:259). Özellikle onun öğrencileri tarafından geliştirilen kültürel coğrafya çalışmaları, 1960 yılların ortalarına kadar maddi kültür öğeleri üzerine yoğunlaşmıştır. Daha sonra kültürel coğrafya konularında sadece maddi kültürle yetinilmemesi ve kimlik, sembolizm ve anlam gibi yeni yaklaşımlar, kültürel coğrafya temaları içinde incelenmeye başlanmıştır. Ancak gene de bu çalışmalar Carl Ortwin Sauer'in oluşturmaya çalıştığı maddi kültür öğelerine dayalı olan kültürel coğrafya araştırmalarının dışlanmasını ve görmezden gelinmesi anlayışına neden olmamıştır.

3. Tartışma ve Sonuç

Çevreci determinizm fikrinin yirminci yüzyıl Amerikan coğrafyasında baskın görüş olmasına bir tepki olarak Carl Ortwin Sauer ve öğrencileri tarafından geliştirilen kültürel coğrafya fikri, coğrafya ilminin yeni bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Coğrafya ilminin disiplinler arası bir ilim olduğundan hareketle; antropoloji, bitki ekolojisi, tarih, felsefe, sosyoloji gibi bilim dallarından faydalanarak, coğrafya ilminin bilimler arasında bir köprü vazifesi gördüğünü ortaya koymuştur. Kültürel coğrafya coğrafi olayların yalnızca bir sebepten oluştuğu iddiasına karşı, gerçek anlamda bilimsel bir manifestoydu. İnsan olmadan coğrafya olmayacağı ve insanın kültürel gelişim ve değişiminin fiziki yeryüzü üzerinde çeşitli değişiklikler yapacağı, coğrafyacının da oluşan bu değişiklikleri fiziki coğrafya koşulları ile birlikte değerlendirerek, olaylara akılcı bir bakış açısıyla yaklaşması gerektiğini öne sürüyordu.

Carl Ortwin Sauer, öğrencilik yıllarında fiziki coğrafya eğitimi almış ve doktorasını fiziki coğrafyadan yapmış olmasına rağmen, antropologlardan ve bitki ekologlarından dersler alarak ve yardımlarını isteyerek gerçek anlamda bilimsel bir çalışmanın temellerini atmıştır.

Amerikan coğrafyasında Sauer ve onu takip eden bilim adamlarının yaptığı çalışmalar kültürel coğrafyayı ön plana çıkarırken, İngiliz coğrafyacılarının sosyal teorileri de coğrafyayı iyice insan temelli bir yaklaşımın içerisine sokmuştur. İnsanı ilgilendirmeyen konulardan veya içinde insan olmayan konulardan ziyade *hem insanın kişisel özellikleri hem de içinde bulunduğu toplumun kültürel özellikleri ile yeryüzü üzerinde yaptığı değişiklikler ve bıraktığı izler incelenmelidir* düşüncesi ile hareket etmek coğrafya ilmini tasvire dayalı bir anlayıştan kurtaracaktır.

Coğrafya ilmi Sauer'inde belirttiği gibi bir sanat dalı değildir. Dolayısıyla görmüş olduğu manzarayı resmetmek ile de sorumlu olmamalıdır. Bununla birlikte coğrafyacılar daha geniş bir bakış açısı ve daha özgür bir bilimsel anlayış ile insan ve çevre arasındaki

etkileşimi anlamaya çalışacaklar ve kültürel coğrafyanın geniş perspektifinde coğrafi olayları analiz edeceklerdir. Kültürel coğrafya, kültür konusunu sosyoloji ilminin bakış açısı ile incelemeyecek, insanın doğadan faydalanması ve doğanın sunduğu imkânları kendi kültürel özellikleri ile şekillendirmesi üzerinde duracaktır. Doğal peyzaj üzerinde değişiklik gerçekleştiren bütün beşeri faaliyetlerde geçmişten günümüze ele alınacak ve kültürel bir birikimin ürünleri olarak kendini yansıtacaktır. Kültürel coğrafyada yapılmış bu geniş araştırmalar sayesinde coğrafi olayların daha net bir şekilde anlaşılması ve coğrafya ilminin önemli sorunlarına alternatif çözümler sunması sebebiyle bilim dünyasına hizmet etmeye devam edecektir.

Bugün değişik ülkelerde coğrafya ilminde farklı araştırma yöntemleri ve çok çeşitli alanlara doğru yoğunlaşmalar görülmüştür. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren A.B.D.'de kültürel coğrafya çalışmaları ön plana çıkarken, zaman içerisinde bu çalışmalarda kendi aralarında farklı ilgi alanlarına doğru yönelmeye başlamıştı. 1970'li yıllara kadar kültürel coğrafya çalışmaları genellikle maddi kültür öğeleri üzerine yoğunlaşmışken, 1970'li yıllardan itibaren kültürel coğrafyacılar maddi kültür öğelerinin ön planda tutulduğu çalışmalara eleştiriler getirmeye başlamışlardır. Onlara göre, kültürel coğrafyacıların kimlik, sembolizm, temsil, anlam, Marksist coğrafya, ikonografya gibi konular üzerine çalışmalar yapması gerekmektedir. Ancak bu eleştirilere rağmen, kültürel coğrafyacılar hem yeni konular üzerine araştırmalar yapmışlar, hem de maddi kültür öğelerinin ön planda tutulduğu çalışmalara devam etmişlerdir. Avrupa kıtasında ise İngiliz, Alman ve Fransız coğrafyacılar da yer temelli çalışmalara fazla yer vermemişler ve sosyal teori, kültürel coğrafya gibi alanlara yönelmişlerdir.

Türkiye'deki coğrafya araştırmalarının yirminci yüzyıldaki seyri incelendiğinde ise, özellikle akademik coğrafya çalışmalarının başlaması ile beraber yurtdışından gelen akademisyenlerin fiziki coğrafya temelli olmaları sebebiyle, fiziki coğrafya araştırmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Takip eden yıllarda ise şehir coğrafyası, sanayi coğrafyası, ziraat coğrafyası, turizm coğrafyası, ulaşım coğrafyası gibi beşeri coğrafya alanları üzerine yapılan çalışmaların arttığını gözlemleyebilmekteyiz. Yapılan bu çalışmalar sayesinde, Türkiye'deki geçmişi çok eski olmayan akademik coğrafyanın gelişmekte olan ve gelişme hızını artırmış bir bilim dalı olarak araştırmalarını hızla devam ettireceği açık bir şekilde görülmektedir. Ancak Amerikalı, İngiliz, Alman ve Fransız coğrafyacılar gibi kültürel coğrafya, sosyal teori ve coğrafya ilminin felsefesini yapan çalışmaların, Türkiye'deki akademik coğrafya çalışmalarında ön plana çıkmadığını da söyleyebiliriz. Burada şunu da belirtmekte faydalı olacaktır son yıllarda yurtdışına lisansüstü eğitim yapmak için giden ve daha sonra Türkiye'ye dönen ve bilimsel çalışmalarını burada devam ettiren bilim adamlarının çalışmaları ışığında coğrafya ilminin felsefesine doğru yöneldiğini ve bu konular üzerine yapılan çalışmaların gittikçe arttığını görmekteyiz. Öncelikle yurtdışında yapılmış olan akademik coğrafya çalışmalarının çevrilmesi ile başlayan bu süreç, daha sonra yapılan özgün çalışmalar ile de güçlenmiş ve ilerlemesini devam ettirmeye başlamıştır. Bu konular üzerine yapılan çalışmaların sayıca ve nitelik olarak artması ile de akademik coğrafya dünyası içerisinde Türk coğrafyasının da sağlam bir temele oturacağı ve ön plana çıkacağı görülecektir.

KAYNAKÇA

- ARI, Y.**, 2005, *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyası: Genel Bir Değerlendirme*, Arı, Y.(Editör), 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi, S:3-23, Çizgi Kitabevi, Konya.
- ARI, Y.**, 2005, *Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:13, S:311-340, Konya.
- BRAUN, B.W.**, 1997, *Reply: on Cultural Politics, Sauer, and the Politics of Citation*, Annals of The Association of American Geographers, Vol:87, No:4, pp:703-708, U.S.A.
- BRUMAN, H.J.**, 1996, *Recollection of Carl Sauer and Research in Latin America*, The Geographical Review, Vol:86, No:3, pp:370-376, New York.
- DOĞANAY, H.**, 2000, *Coğrafya'ya Giriş*, Çizgi Yayınevi, Konya.
- DOĞANAY, H.**, 2005, *Coğrafya'ya Giriş 1 Genel ve Fiziki Coğrafya*, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- ENRTRIKIN, J.N.**, 1984, *Carl O. Sauer, Philosopher in Spite of Himself*, The Geographical Review, Vol:74, No:4, pp:387-408, U.S.A.
- GÜMÜŞÇÜ, O.**, 2006, *Tarihi Coğrafya Kavramları-Tarihçe-Kaynaklar-Mekan-Metod*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- HUGILL, P.J., FOOTE, K.E.**, 1994, *Re-Reading Cultural Geography*, Kenneth E.F.(Editor), Re-Reading Cultural Geography, University of Texas Press, pp:9-23, Austin.
- JACKSON, W.A.D.**, 1964, *Sauer on Geography*, Science New Series, Vol:143, No:3609, pp:945, U.S.A.
- KAYA, İ.**, 2005, *Sosyal Teori ve Beşeri Coğrafya*, Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) 29-30 Eylül 2005 Bildiri Kitabı, S:257-266, İstanbul.
- KENZER, M.S.**, 1985, *Carl O. Sauer: Nascent Human Geographer At Northwestern*, California Geographical Society, Vol:25, pp:1-11, U.S.A.
- KENZER, M.S.**, 1985, *Milieu and The "Intellectual Landscape": Carl O. Sauer's Undergraduate Heritage*, Annals of The Association of American Geographers, Vol:75, No:2, pp:258-270, U.S.A.
- KNIGHT, M.M.**, 1964, *Land and Life: A Selection from The Writings of Carl Ortwin Sauer*, Journals of Economic History, Vol:24, No:3, pp:404-405, U.S.A.
- KÖSE, A. - ARI, Y.** 2005, *İnsan Çevre Etkileşimini Yorumlamada Yeni Bir Alternatif: Kültürel Coğrafya*. Ulusal Coğrafya Kongresi 2005, (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına), Bildiri Kitabı Ed. Sedat Avcı ve Hüseyin Turoğlu), İstanbul, s.51-59.

- LEIGHLY, J.**, 1976 *Carl Ortwin Sauer 1889-1975*, Annals of The Association of American Geographers, Vol:66, No:3, pp:337-348, U.S.A.
- MITCHELL, D.**, 2003, *Dead Labor and The Political Economy of Landscape-California Living, California Dying*, Anderson K.(Editor), Handbook of Cultural Geography, SAGE Publicaiton, pp:233-248, London.
- ÖZGÜÇ, N.**, (Çev.) *Kültürel Coğrafya*, Ackerman, E.A., Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Dergisi, Cilt:1, S:87-99, 1971, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., TÜMERTEKİN, E.**, 1998, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., TÜMERTEKİN, E.**, 2000, *Coğrafya: Geçmiş Kavramlar*, Coğrafyacılar, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- PARSONS J.J.**, 1975, *Obituary: Carl Ortwin Sauer*, The Geographical Journal, Vol:141, No:3, pp:516-517, Blackwell Publishing, London.
- PARSONS J.J.**, 1996, *Carl Sauer's Vision of an Institute for Latin American Studies*, The Geographical Review, Vol:86, No:3, pp:22-41, U.S.A.
- PARSONS, J.J.**, 1996, "Mr. Sauer" and The Writers, The Geographical Review, Vol:86, No:1, pp:377-384, U.S.A.
- PARSONS, J.J.**, 1994, *Cultural Geography at Work*, Kenneth E.F.(Editor), Re-Reading Cultural Geography, Univesity of Texas Press, pp:281-288, Austin.
- PATTISON, W. D.**, 1964, *The Four Traditions of Geography*, Çev. Arı, Y., Ege Coğrafya Dergisi, Cilt:12, Sayı:2, 2003, pp: 119-125, İzmir.
- SAUER, C. O.** 2005, *Peyzajın Morfolojisi* (Çeviren: Yılmaz Arı), 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi, Çizgi Kitabevi, S:53-84, Konya.
- SAUER, C. O.** 1925, *The Morphology of Landscape*, The Cultural Geography Reader, Edt. Oakes, T.S., Price, P.L., 2008, Routledge, pp: 96-104, New York.
- SAUER, C.O.**, 1927, *Geography of Penniroyal a Study of The Influence of Geology and Physiography upon the Industry, Commerce and Life of The People*, The Kentucky Geological Survey, Franfort.
- SAUER, C.O.**, 1941, *Foreword to Historical Geography*, Annals of the Association of American Geographers, Vol:31, No:1, pp:1-24, U.S.A.
- SAUER, C.O.**, 1952, *Agricultural Origins and Dispersals*, The American Geographical Society, New York.
- SAUER, C.O.**, 1956, *Education of a Geographer*, Annals of the Associaiton of American Geographers, Vol:46, No:3, pp:287-299, U.S.A.
- SCHEIN, R.H.**, 2004, *Cultural Traditions*, Duncan J.(Editor), A Companion to Cultural Geography, Blackwell Publishing, pp:11-23, U.K.

SEMPLE,E., 2005, *Coğrafi Çevrenin Etkisi* (Çeviren: Yılmaz Arı), 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi, Çizgi Kitabevi, S: 23-37,Çizgi Kitabevi, Konya.

SIMITH, J.M., FOOTE, K.E., 1994, Introduction: How The World Looks, Kenneth E.F.(Editor), Re-Reading Cultural Geography, Univesity of Texas Press, pp:27-33, Austin.

SOLOT,M., 1986, *Carl Sauer and Cultural Evolution*, Annals of The Association of American Geographers, Vol:76, No:4, pp:508-520, U.S.A.

TAAFFE, E.J., 1974, *The Spatial View in Context*, Annals of The Association of American Geographers, Vol:64, No:1, pp:1-16, U.S.A.